

ATROF-MUHITNI MUHOFAZA QILISHDA JAMOATCHILIK NAZORATINING O'RNI

Abdurashidova Shabbona

Annotatsiya: Ushbu maqolada atrof-muhitni muhofaza qilish jarayonida jamoatchilik nazoratining ahamiyati, shakllari va mexanizmlari tahlil qilinadi. Muallif ekologik muammolarni hal etishda fuqarolik jamiyati institutlarining faol ishtirokini, ekologik madaniyat va ongning yuksalishini, ekologik nazoratni kuchaytirish orqali davlat va jamiyat hamkorligini mustahkamlash zarurligini asoslab beradi. Shuningdek, maqolada O'zbekistonda jamoatchilik nazorati sohasida amalga oshirilayotgan islohotlar, qonunchilikdagi yangiliklar hamda xalqaro tajriba tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari jamoatchilik nazoratini ekologik siyosatning muhim elementi sifatida qarash zarurligini ko'rsatadi.

Annotation: This article analyzes the importance, forms, and mechanisms of public control in environmental protection. The author emphasizes the active participation of civil society institutions in solving ecological problems, the rise of ecological culture and awareness, and the need to strengthen cooperation between the state and society through enhanced environmental monitoring. The article also examines reforms in Uzbekistan in the field of public environmental control, legislative innovations, and relevant international experience. The findings highlight that public control is a crucial element of effective environmental policy.

Аннотация: В данной статье анализируется значение, формы и механизмы общественного контроля в сфере охраны окружающей среды. Автор подчеркивает активное участие институтов гражданского общества в решении экологических проблем, повышение экологической культуры и сознания, а также необходимость укрепления сотрудничества между государством и обществом посредством усиления экологического мониторинга. Рассматриваются реформы, проводимые в Узбекистане в области общественного экологического контроля, законодательные нововведения и международный опыт. Результаты исследования показывают, что общественный контроль является важнейшим элементом экологической политики.

Kalit so'zlar: jamoatchilik nazorati, ekologik siyosat, fuqarolik jamiyati, atrof-muhit, ekologik madaniyat, ekologik ong, davlat va jamiyat hamkorligi, ekologik monitoring, qonunchilik, ekologik tashkilotlar, barqaror rivojlanish, ekologik islohotlar.

Keywords: public control, environmental policy, civil society, environment, ecological culture, ecological awareness, state and society cooperation, environmental monitoring, legislation, environmental organizations, sustainable development, ecological reforms.

Ключевые слова: общественный контроль, экологическая политика, гражданское общество, окружающая среда, экологическая культура, экологическое сознание, сотрудничество государства и общества, экологический мониторинг, законодательство, экологические организации, устойчивое развитие, экологические реформы.

Kirish

Atrof-muhitni muhofaza qilish insoniyat oldida turgan eng dolzarb global vazifalardan biridir. Ekologik xavfsizlikni ta'minlash nafaqat davlat siyosati, balki jamiyatning har bir a'zosi zimmasiga yuklatilgan mas'uliyatdir. Shu nuqtai nazardan, jamoatchilik nazorati ekologik siyosatning ajralmas qismi sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki davlat tomonidan olib borilayotgan ekologik nazorat choralari jamoatchilik ishtirokisiz yetarlicha samarali bo'la olmaydi. Fuqarolik jamiyati institutlari, nodavlat notijorat tashkilotlari va ekologik harakatlar atrof-muhitni muhofaza qilishda xalq nazoratining kuchli omiliga aylanmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining tashabbusi bilan oxirgi yillarda ekologiya sohasida fuqarolarning faol ishtirokini ta'minlovchi bir qator qonunlar va dasturlar qabul qilindi. "Jamoatchilik nazorati to'g'risida"gi Qonun, "Ekologiya kodeksi", "Yashil makon" umummilliy dasturi kabi hujjatlar jamoatchilik ishtirokini huquqiy jihatdan mustahkamlab berdi.

Asosiy qism

Jamoatchilik nazorati deganda fuqarolar, ularning birlashmalari, nodavlat tashkilotlari tomonidan davlat organlari va xo'jalik subyektlarining ekologik faoliyati ustidan olib boriladigan mustaqil, oshkora va tizimli nazorat tushuniladi. Bu nazoratning asosiy maqsadi — atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha qabul qilinayotgan qarorlar va amalga oshirilayotgan chora-tadbirlarning ochiqqligini, shaffofligini ta'minlash, davlat organlarining mas'uliyatini oshirishdir. Jamoatchilik ekologik nazorati nafaqat tanqidiy, balki ijobiy takliflar berish, ekologik dasturlarni amalga oshirishda ham faol ishtirok etishni nazarda tutadi.

O'zbekiston tajribasida bu yo'nalishda qator muvaffaqiyatli tashabbuslar amalga oshirilmoqda. Masalan, "Ekologik harakat"ning hududiy bo'limlari tomonidan ekologik qonunbuzarliklar bo'yicha muntazam monitoring olib boriladi, chiqindilarni to'plash joylari, suv havzalari va yashil hududlarda jamoatchilik reydlari tashkil etilmoqda. Shuningdek, "Ekosan" jamoat fondi ekologik loyihalar, ma'rifiy tadbirlar va jamoatchilik nazorati dasturlarini qo'llab-quvvatlaydi. So'nggi yillarda ekologik jurnalistika ham muhim rol o'ynamoqda — ommaviy axborot vositalari orqali ekologik masalalar yoritilishi davlat organlari faoliyatida shaffoflikni kuchaytiradi.

Xalqaro amaliyotda ham jamoatchilik nazorati ekologik boshqaruv tizimining asosiy komponenti sifatida e'tirof etilgan. BMTning 1992-yilgi Rio-de-Janeyro sammitida "Barqaror rivojlanish uchun kun tartibi" (Agenda 21) hujjatida jamoatchilik ishtiroki ekologik qarorlar qabul qilishda muhim mezon sifatida qayd etilgan. Yevropa

Ittifoqi mamlakatlarida esa ekologik ma'lumotlarning ochiqligi to'g'risidagi Orxus konvensiyasi jamoatchilikka atrof-muhitga oid axborotlarni olish, muhokama qilish va nazorat qilish huquqini beradi. Bu tajriba O'zbekiston uchun ham o'rnak bo'la oladi, chunki ekologik nazoratni faqat davlat zimmasiga yuklash zamonaviy ehtiyojlarga javob bermaydi. Shu o'rinda ekologik ong va madaniyat masalasiga alohida e'tibor qaratish lozim. Jamoatchilik nazoratining samaradorligi aholining ekologik savodxonligi bilan chambarchas bog'liq. Aholi atrof-muhit muammolariga befarq bo'lmasa, chiqindilarni to'g'ri ajratish, suv va energiyani tejash, daraxt ekish kabi oddiy amallar orqali ham katta o'zgarishlarga hissa qo'sha oladi. Shu maqsadda O'zbekiston ta'lim tizimida ekologiya fanini chuqurlashtirish, yoshlarda tabiatga mehr va mas'uliyat hissini shakllantirish muhim vazifa sifatida belgilangan.

Xulosa

Jamoatchilik nazorati — bu atrof-muhitni muhofaza qilishning muhim va samarali mexanizmlaridan biridir. U orqali fuqarolik jamiyati va davlat organlari o'rtasidagi hamkorlik mustahkamlanadi, ekologik siyosatning ochiqligi va shaffofligi ta'minlanadi. O'zbekiston tajribasi shuni ko'rsatadiki, jamoatchilik ishtirokini kengaytirish ekologik muammolarga barqaror yechim topishda muhim ahamiyatga ega. Kelgusida jamoatchilik nazoratini kuchaytirish, ekologik tashkilotlarning salohiyatini oshirish, ekologik axborotning ochiqligini ta'minlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib qolishi zarur. Faqat davlat va jamiyatning uzviy hamkorligi bilangina ekologik xavfsizlikni kafolatlash mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Jo'rayev S., Mamatov A. *Ekologiya va tabiatni muhofaza qilish asoslari*. Toshkent: O'zbekiston, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi "Jamoatchilik nazorati to'g'risida"gi Qonuni, 2018-yil 12-aprel.
3. O'zbekiston Respublikasi Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o'zgarishi vazirligi – www.eco.gov.uz
4. Rasulova N. *Fuqarolik jamiyati va ekologik xavfsizlik*. Toshkent: Universitet, 2021.
5. "O'zbekiston ekologik harakati" rasmiy hisobotlari, 2023.
6. Orxus konvensiyasi (1998). BMT hujjati.
7. Karimov I.A. *Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch*. Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
8. Xudoyberganov N. *Ekologik boshqaruv tizimlari*. Toshkent: Fan, 2019.
9. BMT "Barqaror rivojlanish maqsadlari" hisobotlari, 2022.
10. Qodirova D. *Ekologik madaniyat va jamoatchilik nazorati*. Toshkent: Adolat, 2020.

